

Asia Teoksen suojaksi asetetun tehokkaan teknisen toimenpiteen kiertäminen

Hakija Kihlakunnansyyttäjä N.N.

Annettu 29.08.2007

Tiivistelmä *Tekijänoikeuslain 50 a ja 50 b §:issä käsiteltyjen teknisten toimenpiteiden suojaan kuten toimenpiteen tehokkuuteen liittyvät tulkintakysymykset.*

I. HAKEMUS

Hakija on pyytänyt 1.6.2007 saapuneella kirjeellä tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä,

1) Onko CSS (Content Scrambling System)-suojaus tekijänoikeuslain, joka pohjautuu tältä osin Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2001/29/EY ja vuoden 1996 WIPO-sopimukseen, tarkoittama tehokas tekninen toimenpide?

2) Täyttääkö vastaajien menettely 50 b §:n jonkin tai useamman tunnusmerkistön kielletyn kriteerin. Jos täyttää, mitkä kriteerit täyttyvät?

Selostus asiasta

Helsingin käräjäoikeudessa on käsitelty rikosasiaa R 07/1004 (syyttäjävirston diaarino R 06/5527), jossa syyte on koskenut teknisen toimenpiteen loukkausrikkomusta ja tekoaika on ollut 1.1.2006-7.1.2006.

Helsingin käräjäoikeus on antanut asiassa tuomion 25.5.2007, jossa käräjäoikeus on molempien vastaajien osalta hylännyt syytteet. Tuomio ei ole lainvoimainen, syyttäjä on ilmoittanut tyytymättömyyttään koko tuomioon 31.5.2007.

Lausuntopyynnön teonkuvaus

Syyttäjän alioikeudessa esittämä teonkuvaus on seuraava:

"KK ja MM ovat yhdessä tahallaan rikkoneet teknisen toimenpiteen kiertämiskeinojen valmistamisen ja levittämisen kieltoa siten, että MM on KK:n tarjoamaa 0.05 euron korvausta vastaan laatinut Haskell - ohjelmointikielellä kirjoitetun tietokoneohjelman, jonka avulla suojatun teoksen tai muun aineiston suojana oleva tekninen suojaus eli DVD-levyllä käytetty CSS-suojaus, jonka suojauksen tarkoituksena on muun muassa estää DVD-levyllä olevan materiaalin suoraa kopiointia, voidaan kiertää tai purkaa tai ainakin merkittävästi helpottaa tämän suojauksen kiertämistä tai purkamista. Tämän jälkeen kyseinen ohjelma on vastaajien toimesta levitetty tietoverkon avulla yleisön saataviin lähettämällä se Internetissä julkaistulle KK:n ylläpitämälle "organisoiutkeskustelu" - nimiselle sivustolle, jonka tarkoituksena on ollut organisoidusti tarjota muun muassa teknisen toimenpiteen kiertämis- ja/tai purkamispalveluja."

Rikosasian tutkinta on tullut vireille siten, että vastaajat ovat nimenomaisesti halunneet kritisoida uutta tekijänoikeuslakia ja tässä tarkoituksessa ovat lähteneet koettelemaan rangaistavaksi säädetyn menettelyn rajoja ja tulkintaa.

Internetissä on ylläpidetty sivustoa, jonka nimi on ollut "organisoiutkeskustelu". Sivustolla on ollut nimenomaan tarkoitus organisoidusti tarjota kiertämis- ja/tai purkamispalveluja. Sivustoa on käytetty muun ohella purkuohjelmien ja -ohjeiden esittämiseen, lähettämiseen yleisön saataville ja julkaisemiseen sekä markkinointiin. Palkkiona asiaan osallistuville eli ohjelmien laatijoille ja lähettäjiille on tarjottu pientä rahakorvausta. Sivuston oltua noin viikon ajan toiminnassa, ovat vastaajat menneet ilmiantamaan itsensä poliisille, mitä kautta asia on tullut poliisin tutkittavaksi.

Kysymyksen numero 2 osalta hakija toteaa, että TekijäL 50 b §:ssä säädetyn yhdenkin kriteerin täytyminen aiheuttaa sen, että väline tai palvelu on pykälän mukaan kiellettyä ja tunnusmerkistön mukainen teko täyttyy. Vaikka kyseisessä tapauksessa on hakijan käsityksen mukaan riidatonta se, että pykälän 2 momentin 3 kohdan pääasiallisuusmääritelmä täyttyy (eli on laadittu tietokoneohjelma, jonka nimenomaisena tarkoituksena on ollut mahdollistaa suojattuja teoksia suojaavien

tehokkaiden toimenpiteiden kiertäminen tai helpottaa sitä tarkoituksin levittää ohjelmaa Suomessa ja tämän jälkeen levitetty sitä), hakija pyytää lausuntoa myös muiden kriteereiden osalta.

Hakijan mukaan erityisen riidanalaista tapauksessa on ollut se, täyttääkö vastaajien toiminta "palvelun" määritelmän. Palvelumääritelmä ja sen tulkinta on aiheuttanut laajaa keskustelua muun muassa "internet-yhteisössä".

Vastaajien kirjelmät

Vastaajat kiistivät syytteen. Ensinnäkin suojausvälinettä ei ole pidettävä tehokkaana (vastaajien kirjelmät, s. 2 yhtäpitävästi):

"Kukaan tietotekniikkaa vähänkään tunteva ei voi pitää CSS-suojausta enää vuonna 2007 "tehokkaana" siten kuin laki sen määrittelee. Suojaus on esitelty vuonna 1997 ja se kierrettiin ensimmäisen kerran 1999. Tämän jälkeen suojauksen kierto-ohjeita ja erilaisia ohjelmia on ollut vapaasti, helposti ja nopeasti saatavilla Internetistä (...). Suojausten teknisestä toteutuksesta ja sen heikkoudesta on ollut myös saatavilla yksityiskohtaista teknistä informaatiota (...)."

CSS:n heikkouteen viittaa myös se, että markkinoilla on useampia tuotteita, jotka lisäävät uuden suojauskerroksen CSS-suojausten päälle. Kun CSS-suojaus kierrettiin 1999, yhdysvaltalainen järjestö DVD CCA koetti pysäyttää kierto-ohjelmistojen jakajia aktiivisilla oikeustoimenpiteillä. Kuitenkin jo vuonna 2004 järjestö luopui vapaaehtoisesti ajamasta asiaa koskevia käynnissä olleita kanteita eteenpäin. Järjestö ei ole vaatinut kenellekään mitään sanktioita tai nostanut uusia oikeusprosesseja kyseisen ajankohdan jälkeen Yhdysvalloissa tai muuallakaan maailmassa. (s. 3)

Toiseksi vastaajilla on laillinen oikeus kiertää suojaukset. Syytetyt ovat käyttäneet Linux-järjestelmää tietokoneessaan, ja heidän tarkoituksenaan on ollut katsoa laillisesti hankittuja levyjä, mikä ei ole ollut mahdollista muuten kuin suojaus kiertämällä. Vastaajat viittaavat myös sitaattioikeuteen. (s. 4).

Kolmanneksi kyseessä ei ole lainkohdan tarkoittama "palvelu". Kyseessä oleva verkkosivusto ei nimestään ja nimellisestä "palvelumaksustaan" huolimatta ole ollut tosiasiallisesti lain tai sen perustelujen tarkoittama palvelu (s. 5).

Neljänneksi verkkokeskustelun kieltäminen loukkaa sananvapautta. Syytettyjen ensisijainen motiivi keskusteluun osallistumiseksi on ollut ajankohtainen yhteiskuntakeskustelu tekijänoikeuslain vaikutuksista. Keskustelun teemaksi on tarkoituksella valittu DVD -elokuvallevyjen suojaustekniikat. Syyttäjä yrittää rajoittaa syytetyn ja muiden keskustelijoiden sananvapautta. (s. 6)

Käräjäoikeuden ratkaisu

Käräjäoikeuden ratkaisu oli seuraavan sisältöinen:

"Rikos kohdistuu tekijänoikeuslain mukaan suojatun teoksen suojana olevaan tehokkaaseen tekniseen toimenpiteeseen, jolla tarkoitetaan tekniikkaa, laitetta tai osaa, joka on suunniteltu tavanomaisessa käyttötarkoituksessa estämään tai rajoittamaan teoksiin ilman tekijän tai oikeuksien muun haltijan lupaa kohdistuvia tekoja ja jolla tavoiteltu suoja saavutetaan.

Asiassa todistajina kuultujen tietotekniikan asiantuntijoina pidettävien YY:n ja ZZ:n kertomusten perusteella on luotettavasti selvitetty, että sen jälkeen kun norjalainen tietokonehakkeri vuonna 1999 onnistui murtamaan DVD -levyjen CSS -suojausten, on loppukäyttäjän näkökulmasta tilanne muuttunut sellaiseksi, että vastaavia purkuohjelmia on helposti saatavilla internetistä kymmenittäin jopa ilmaiseksi. Osassa tietokoneiden käyttöjärjestelmiä tällainen ohjelma on jo valmiina.

Tekijänoikeuksien haltijoiden kannalta MM:n ja KK:n syytteessä kerrotun menettelyn ei voida katsoa aiheuttaneen CSS -suojaukseen vähäisemmässäkään määrin lisää "aukkoa" jo vallitsevaan olotilaan verrattuna. CSS -suojausta ei voida enää pitää laissa tarkoitettuna tehokkaana teknisenä toimenpiteenä. Tästä seuraa, ettei teknisen toimenpiteen loukkausrikkomuksen tunnusmerkistö täyty. Syyte on näin ollen hylättävä."

Havaintoja oikeudenkäyntimateriaalista

Syyttäjän lausuntopyyntöön on oheistettu asian oikeudenkäyntimateriaali. Siitä ilmenee mm. seuraavia seikkoja.

Poliisille toimitetuissa asiakirjoissa (tutkintailmoitus s. 2) todetaan mm., että "DVD -levyjen sisältö on suojattu teknisellä suojauksella, jonka

tarkoituksena on ilmeisestikin vaikeuttaa levyjen katselua. CSS -suojaus toimii levyn sisällön salakirjoituksella, eikä estä levyjen kopiointia mitenkään. Ongelmaksi nousee levyn soittaminen käyttöjärjestelmissä, joissa ei ole soitto-ohjelmaa valmiiksi. Seuraava ohjelma yrittää ratkaista omalta osaltaan ongelmaa."

Ongelman liittyminen nimenomaisesti Linux-käyttöjärjestelmään ilmenee pääkäsittelyn pöytäkirjan sivulla 5 olevasta lausumasta loppukeskustelussa:

"Vastajaat katsoivat näyttämättä jääneen, että CSS-suojaus olisi lain tarkoittama tehokas tekninen toimenpide, jonka kiertäminen on rangaistavaa toimintaa. (...) Suurimmassa osassa käyttöjärjestelmiä CSS -suojauksen purkava soitto-ohjelma on valmiina, eikä ole kohtuullista tai lain tarkoituksen mukaista rangaista siitä, että Linux - käyttöjärjestelmässä soitto-ohjelmaa ei ole."

Tähän ongelmaan viitataan välillisesti myös vastaajien kirjelmässä, jossa eri käyttöjärjestelmien kyvykkyys kuvataan erilaiseksi (s. 2 yhtäpitävästi esitetty):

"Kuitenkin jos käyttäjälle tulee tarve katsella DVD-elokuvaa Linuxilla tai ottaa DVD-elokuvasta lainauksia Windows - järjestelmässä, se onnistuu hyvin nopeasti (...)".

Vastaja KK:n kuulustelupöytäkirjassa KK toteaa vastauksena hänelle esitettyyn kysymykseen, että "todettava kuitenkin on, että keskivertokansalainen tuskin saa tällä kyseisellä ohjelmalla purettua DVD-salausta." (Esitutk.ptk s. 8, KK:n kuulusteluptk. s. 3).

Vastaajien kirjelmässä alioikeudelle todetaan myös (s. 2):

"Epäselväksi jää, onko lakia säätäessä tarkoitettu ns. objektiivista tehokkuutta vai subjektiivista tehokkuutta. Voi olla, että suurehko osa suomalaisista ei tiedä CSS-salauksesta yhtään mitään."

Syyttäjän toimittama lisämateriaali

Syyttäjä on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle lisämateriaalia tekijänoikeusneuvoston asian käsittelyn loppuvaiheessa 15.8.2007. Materiaali koostuu CSS-suojausjärjestelmää koskevasta teknisestä lausunnosta (myöhemmin: tekninen lausunto) ja Mihaly Ficsorin laatimasta lähinnä teknisten toimenpiteiden suojan kansainväliseen sääntelyyn keskittyvästä lausunnosta.

Tekijänoikeusneuvosto ei käsittele Ficsorin lausuntoa. Teknisestä lausunnosta tekijänoikeusneuvosto kiinnittää ainoastaan huomiota sivun 8 mainintaan CSS-lisensioiduista ohjelmatoteutuksista ja niiden käyttöyhteyksistä.

Tekijänoikeusneuvoston työjärjestyksen mukaan (21.6.1999, 2 §) neuvosto ei pyydä vastinetta vastapuolelta, jos lausuntopyyntö on tullut tuomioistuimelta, syyttäjältä tai esitutkintaviranomaiselta. Lausunnot on saatteen mukaan tarkoitus esittää hovioikeuskäsittelyssä.

II. OIKEUDELLINEN TAUSTA

Teknisen toimenpiteen suoja EY-sääntelyssä

Teknisen toimenpiteen suojasta säädetään tekijänoikeuslaissa. Lainsäädäntö perustuu tältä osin Euroopan unionissa tapahtuneeseen tekijänoikeuslainsäädännön harmonisointiin ja asiaa koskevan direktiivin implementointiin osaksi Suomen lainsäädäntöä.

Teknisen toimenpiteen suoja koskeva sääntely perustuu EY:n direktiiviin 2001/29/EY (tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa, annettu 22.5.2001, jäljempänä "infosoc -direktiivi"), jossa tähdättiin tekijänoikeuksien ja lähioikeuksien harmonisointiin digitaalisessa toimintaympäristössä. Direktiivin resitaaliosassa puolestaan viitataan Maailman henkisen omaisuuden järjestön WIPO:n piirissä joulukuussa 1996 hyväksytyyn kahteen uuteen kansainväliseen sopimukseen, WIPO:n tekijänoikeussopimukseen ja WIPO:n esitys- ja äänitesopimukseen (johdanto kappale 15).¹

Direktiivin 6 artiklan "Teknisiä toimenpiteitä koskevat velvoitteet" 1. kohdan mukaan "jäsenvaltioiden on säädettävä riittävästä oikeudellisesta suojasta tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämistä vastaan, jos asianomainen teon suorittaja on tiennyt tai jos hänellä on ollut perusteltu aihe tietää toimintansa tarkoittavan kiertämistä".

Direktiivin 6 artiklan 2 kohdan mukaan "jäsenvaltioiden on säädettävä riittävästä oikeudellisesta suojasta sellaisten laitteiden, tuotteiden tai osien valmistusta, maahantuontia, levitystä, myyntiä, vuokrausta, myyntiin tai vuokraukseen liittyvää mainostamista tai kaupallisessa tarkoituksessa tapahtuvaa hallussapitoa taikka sellaisten palvelujen tarjoamista vastaan:

a) joita markkinoidaan, mainostetaan tai pidetään kaupan keinoina tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämiseksi, tai

¹ Säännöksen taustahistoriasta ks. myös IVIR-seurantaraaportti ss. 69-73. Raportista enemmän sivulla 8.

b) joiden tarkoituksella tai käytöllä on tällaisen kiertämisen lisäksi vain vähäistä muuta kaupallista merkitystä, tai

c) jotka on pääasiallisesti suunniteltu, tuotettu, mukautettu tai toteutettu siten, että niiden tarkoituksena on mahdollistaa tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertäminen tai helpottaa sitä."

Direktiivin 6 artiklan 3 kohdan mukaan "teknisillä toimenpiteillä" tarkoitetaan tekniikoita, laitteita tai osia, jotka on suunniteltu normaalissa käyttötarkoituksessa estämään tai rajoittamaan teoksiin tai muuhun aineistoon kohdistuvia tekoja, joihin ei ole saatu lupaa laissa säädettyjen tekijänoikeuden tai tekijänoikeuden lähioikeuksien haltijalta tai tietokantaoikeuden haltijalta.

Teknisiä toimenpiteitä pidetään tehokkaina (6. artikla 3 kohta), jos oikeudenhaltijat valvovat suojatun teoksen tai muun aineiston käyttöä jonkin sellaisen pääsynvalvontatoimen tai suojauskeinon avulla, jolla tavoiteltu suoja saavutetaan, ja joita ovat esimerkiksi teoksen tai muun aineiston salaus, muuntaminen tai muunlainen muuttaminen taikka kopioinnin valvontajärjestelmä.

Tekijänoikeustoimikunnan mietinnössä KM 2002:5 käsiteltiin teknisten suojauskeinon asemaa infosoc-direktiivin perusteella (s. 62):

"Kaikki digitaalisessa ympäristössä käytettävät tekniset suojauskeinot ovat kierrettävissä - helpommin tai vaikeammin. Vastaavasti kaikki lukitsemistavat analogisessa ympäristössä ovat avattavissa. Se, että jokin lukitus ei estä kaikkein järeimmillä murtovälineillä tapahtuvaa murtamista, ei tarkoita sitä, etteivät tällaiset suojauskeinot olisi tehokkaita direktiivin tarkoittamassa mielessä."

"Säännöksellä on tarkoitus turvata omaisuuden suoja, jonka olisi digitaalisessa ympäristössä oltava yhtä hyvä kuin analogisessa ympäristössä. Digitaalisessa ympäristössä teknisen suojauskeinon suojaus tarkoitus olisi katsottava saavutetun silloin, kun käytetystä suojauksesta ilmenee jokaiselle selvästi suojaus tarkoitus."

Teknisen toimenpiteen kiertämisenä pidetään toimia, joilla käytetty tekninen suojausmenetelmä tehdään tehottomaksi, tai sen toimintaan vaikutetaan niin, ettei se enää toimi tarkoitettulla tavalla (KM 2002:5 s. 154).

Teknisen toimenpiteen suoja käsiteltiin myös suhteellisen laajasti komission ehdotuksessa infosoc -direktiiviksi (COM(97) 628 final ss. 41-42). Kyseisen asiakirjan mukaan direktiiviluonnoksessa omaksuttiin tarkoituksellisesti väljät määritelmät ("riittävästä...tehokkaiden" vrt. "adequate...effective")

Direktiivin ala nähtiin laajempaan kuin WIPO-sopimuksissa, joissa puhuttiin pelkästään teknisen toimenpiteen kieroista ("circumvention of technological measures"). Direktiivin sääntely käsittää minkä tahansa toimen, valmistelevat toimet (valmistus, jakelu) samoin kuin palvelut, jotka edesauttavat tai mahdollistavat suojoimenpiteiden kierron.² Tämä laajennus nähtiin tarpeelliseksi erityisesti siitä syystä, että yksittäisten kansalaisten yksittäiset purkutoimenpiteet eivät muodosta vaaraa tekijänoikeudelle, vaan kaupallisten yritysten toimet teknisen suojan kiertämistä edistävien välineiden tuottamiseksi, myymiseksi, vuokraamiseksi tai mainostamiseksi.

Teknisellä tehokkuudella ("technical effectiveness") viitataan siihen, että oikeudenhaltijoilla on velvollisuus osoittaa valitun teknologian tehokkuus. Säännös tuo myös toisen elementin eli suojaa kiertävän henkilön tietoisuuden asiasta. Suojan piiriin eivät kuulu sellaiset suojan kiertämiseen tähtäävät toimet, joihin ei ole liittynyt tietoisuutta siitä, että toimilla mahdollistetaan teknisten suojakeinojen kierto. Lisäksi, mikäli tehdyillä toimilla tai käytetyillä palveluilla on vain rajallisessa määrin muu käyttötarkoitus kuin suojan kierto, ne kuuluvat sääntelyn piiriin. Sääntelyn tarkoituksena ei ole, että yleiskäyttöiset elektroniikkalaitteet tai palvelut muuttuisivat lainvastaisiksi ainoastaan siksi että niillä voi pääasiallisen käyttötarkoituksen lisäksi olla kyky kiertää tekniset suojakeinot.³

Mikä tahansa suojakeinojen kiertäminen ei ole sääntelyn piirissä, vaan sen täytyy liittyä nimenomaisesti tekijänoikeuden, lähioikeuden tai tietokannan suojaksi asetetun teknisen suojakeinon kiertämiseen.⁴

² COM (97) 628 final, s. 41: "It is not directed simply against the "circumvention of technological measures" as in the WIPO Treaties, but covers any activity, including preparatory activities such as the manufacture and distribution, as well as services, that facilitate or enable the circumvention of these devices." - Laajentava sanamuoto on herättänyt myös kriittistä keskustelua siitä, että WIPO-sopimusten viittaus kiertämiseen "with the exercise of their rights" tulisi liittää myös direktiivin sanamuotoon tai ainakin tulkita direktiiviä siten (WCT art. 11, WPPT art. 18). Tarkoitus ei ole ollut tarjota laajempaa suojaa kuin mikä liittyy nimenomaan tekijänoikeuden suojaamiseen. Tekijänoikeuskonferenssi München 14.-15.6.2007, esitelmä Tillman Lüder (EU-komissio).

³ COM (97) 628 final, s. 41: "As in the WIPO Treaties, the provision contains an element concerning the technical "effectiveness" of the measure, which is further defined in the provision. This would imply that rightholders have a duty to demonstrate the effectiveness of the technology chosen in order to obtain protection. The provision adds an element of knowledge by the party liable for the circumvention. The expression "knowingly or having reasonable grounds to know" is already used in the provisions on enforcement in the WTO/TRIPS agreement. (...) Thereby it excludes from protection those activities and services which have only a limited commercially significant purpose or use other than to circumvent. This solution would ensure that general-purpose electronic equipment and services are not outlawed merely because they may also be used in breaking copy protection or similar measures.

⁴ COM (97) 628 final, ss. 41-42: "Finally, the provision prohibits activities aimed at an infringement of a copyright, a related right or a *sui generis* right in databases granted by Community and national law; this would imply that not any circumvention of technical means of protection should be covered, but only those which constitute an infringement of a right, i.e. which are not authorized by law or by the author." (...) "It should be

IVIR- seurantaraportti

Komissio on tilannut ja julkaissut helmikuussa 2007 infosoc -direktiiviä koskevan seurantaraportin (IVIR -raportti⁵). Teknisten suojakeinojen tehokkuuskriteerin osalta raportissa todetaan mm., että tehokkuuden käsitteen käyttämisellä on pyritty välttämään vanhentuneiden tai helposti kierrettävien suojakeinojen suojaaminen.⁶

Teknisen toimenpiteen suoja tekijänoikeuslaissa

TekijäL 50 a §:n mukaan suojatun teoksen suojana olevaa tehokasta teknistä toimenpidettä, jonka teoksen tekijä tai joku muu tekijän luvalla teosta yleisön saataviin saattaessaan on teoksen suojaksi asettanut, ei saa kiertää.

Lainkohdan 2 momentin mukaan "tehokkaalla teknisellä toimenpiteellä" tarkoitetaan tekniikkaa, laitetta tai osaa, joka on suunniteltu tavanomaisessa käyttötarkoituksessa estämään tai rajoittamaan teoksiin ilman tekijän tai oikeuksien muun haltijan lupaa kohdistuvia tekoja ja jolla tavoiteltu suoja saavutetaan.

Lainkohdan 3 momentin mukaan, 1 momentin säännöstä ei sovelleta, jos tekninen toimenpide kierretään salaustekniikoita koskevan tutkimuksen tai opetuksen yhteydessä taikka jos teoksen kappaleen laillisesti hankkinut tai haltuunsa saanut kiertää teknisen toimenpiteen teoksen saamiseksi kuultavilleen tai nähtävilleen.⁷ Teoksesta, jota suojaava tekninen toimenpide on kierretty teoksen saamiseksi kuultaville tai nähtäville, ei saa valmistaa kappaleita. Lainkohdan 4 momentissa todetaan että TekijäL 50 a § ei koske

stressed that such legal protection is complementary with the initiative already proposed by the Commission in the field of the protection of conditional access services (...)"'. Ks. myös alaviite 2.

⁵ IVIR = IViR: Instituut voor Informatierecht, Amsterdamin yliopisto, tutkimuksen johtaja prof. Bernt Hugenholtz. Raportin nimi kokonaisuudessaan: "Study on the implementation and effect in Member States' laws of Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (IVIR Study)".

⁶ IVIR -raportti s. 75: "Completely useless TPM's are not protected, while TPM's that do achieve the protection objective and exercise at least some control over the use of the work are protected, even if they eventually get circumvented."

⁷ Laillisesti hankittua teosta koskeva rajoitus ei sisälly Infosoc -direktiivin teknisiä toimenpiteitä koskevaan 6 artiklaan. Art. 6.3. rajaa kuitenkin säännöksen soveltamisalaa tekijänoikeudellisesti relevantteihin toimiin jollainen laillisesti hankitun teoksen kuunteleminen tai katseleminen ei ole. HE 28/2004 vp s. 124: "Direktiivin 6 artiklan 1 kohdassa säädetty suoja (...) koskee ainoastaan sellaisia teknisiä toimenpiteitä, joilla voidaan estää tai rajoittaa suojattuun aineistoon kohdistuvia tekoja, joiden suorittaminen edellyttää tekijän lupaa"

tietokoneohjelmaa suojaavaa teknistä toimenpidettä. Tästä on säädetty toisaalla tekijänoikeuslaissa.

Hallituksen esityksen mukaan säännöksen soveltamisalan piiriin kuuluvat kaikki tilanteet, joissa teknisiä toimenpiteitä todellisuudessa käytetään tekijänoikeudella suojattujen teosten suojana. Teknisen toimenpiteen kiertämisenä pidetään toimia, joilla käytetty tekninen suojausmenetelmä tehdään tehottomaksi tai sen toimintaan vaikutetaan niin, ettei se enää toimi tarkoitetulla tavalla (HE 28/2004 vp s. 123).

Hallituksen esityksessä käsitellään laajasti teknisen toimenpiteen suojaa. Säännöksessä tarkoitettuja tehokkaita teknisiä toimenpiteitä ovat sellaiset tekniikat, laitteet ja osat, jotka on suunniteltu tavanomaisessa käyttötarkoituksessa estämään tai rajoittamaan teoksiin ilman tekijän tai oikeuksien muun haltijan lupaa kohdistuvia tekoja ja joilla tavoiteltu suoja saavutetaan. Tekninen suojaus voidaan toteuttaa esimerkiksi teoksen sisällön salauksena (krypteeraus), muuntamisena tai muuttamisena (vesileima ja digitaalinen allekirjoitus) tai kopioinnin valvontajärjestelmänä. Säännöksessä tarkoitettu tekninen toimenpide voi olla tietokoneohjelma, tai suojaus voi olla joko osaksi tai kokonaan sisällytettynä teoksen käyttämiseen tarkoitettuun laitteistoon esimerkiksi mikropiirinä tai mekaanisesti sähköjohdoin toteutettuna kytkentänä. (HE 28/2004 vp ss. 123-124)

Tekninen toimenpide on riittävän tehokas silloin, kun suojaustarkoitus saavutetaan. Tehokkaasta teknisestä toimenpiteestä tulee käytännössä ilmetä selvästi suojaustarkoitus. Tehokasta teknistä toimenpidettä ei yleensä voida myöskään kiertää tai purkaa vahingossa.⁸ Silloin kun sähköisten oikeuksien hallinnointijärjestelmiin sisältyy teknisiä suojausjärjestelmiä, myös nämä järjestelmät voivat olla pykälän tarkoittamalla tavalla tehokkaista ja siten suojattuja kiertämistä vastaan. Säännöstä ei sovelleta salaustekniikoita koskevan tutkimuksen tai opetuksen yhteydessä tapahtuvaan suojauksen kiertämiseen. (HE 28/2004 vp s. 124)

TekijäL 50 a §:n 3 mom:n tarkoituksena on että teknisesti suojatun teoksen saaminen kuultaville tai nähtäville olisi mahdollista sellaisissa tapauksissa, joissa teoskappaleen omistusoikeus on hankittu tai teoksen kappale saatu haltuun laillisella oikeustoimella. Jos teoskappaleen haltuun saaminen edellyttää maksun maksamista tai muiden ehtojen täyttämistä, teknistä suojausta ei saisi kiertää, ennen kuin maksu on maksettu tai ehdot täytetty. Säännöstä ei kuitenkaan sovelleta tietoverkoissa välitettyyn aineistoon. (HE 28/2004 vp s. 125)

Teknisen toimenpiteen kiertämisen teoksen saamiseksi nähtäville tai kuultaville saa suorittaa teoksen laillisesti hankkinut tai haltuunsa saanut.

⁸ Tekijänoikeustoimikunnan mietintö "Tekijänoikeudet tietoyhteiskunnassa" KM 2002:5 s. 61: "Jotta kysymyksessä olisi artiklan 1 kohdassa tarkoitettu teknisten suojakeinojen kiertäminen, tekijän on mainittu säännöksen mukaan tullut tietää tai hänellä on tullut olla perusteltu aihe tietää tekonsa tarkoittavan kiertämistä."

Hänen pyynnöstään kiertämisen saa suorittaa myös muu henkilö. Toimenpiteen kiertäminen lainkohdassa tarkoitettulla tavalla ei kuitenkaan oikeuta kappaleen valmistamiseen teoksesta. (HE 28/2004 vp s. 125)

TekijäL 50 b §:ssä säädetään teknisen toimenpiteen kiertämiskeinojen valmistamisen ja levittämisen kiellosta. Tehokkaan teknisen toimenpiteen kiertämisen mahdollistavia tai kiertämistä helpottavia laitteita, tuotteita tai osia ei saa valmistaa tai tuoda maahan yleisölle levittämistä varten tai Suomen alueelle kolmanteen maahan kuljetettavaksi, levittää yleisölle, myydä, vuokrata, mainostaa myytäväksi tai vuokrattavaksi eikä pitää hallussa kaupallisessa tarkoituksessa. Tehokkaan teknisen toimenpiteen kiertämisen mahdollistavia tai sitä helpottavia palveluja ei liioin saa tarjota.

Lainkohdan 2 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettuja laitteita, tuotteita tai osia taikka palveluita ovat sellaiset:

- 1) joita markkinoidaan, mainostetaan tai pidetään kaupan tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämiseksi;
- 2) joiden tarkoituksella tai käytöllä on tehokkaan teknisen toimenpiteen kiertämisen lisäksi vain vähäistä muuta kaupallista merkitystä; taikka
- 3) jotka on pääasiallisesti suunniteltu, tuotettu, mukautettu tai toteutettu siten, että niiden tarkoituksena on mahdollistaa tämän lain mukaan suojattuja teoksia suojaavien tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertäminen tai helpottaa sitä.

TekijäL 50 b § 3 mom. mukaan 1 momentin kiello ei koske tietokoneohjelmaa suojaavaa teknistä toimenpidettä.

Hallituksen esityksen mukaan (HE 28/2004 vp s. 126) pykälässä tarkoitettuja kiellettyjä palveluita ovat palvelut, joita käyttämällä teknisen suojauskeinojen kiertäminen tulee mahdolliseksi. Tällaisia voivat olla esimerkiksi erilaiset kiellettyjen laitteiden tai ohjelmistojen asennuspalvelut. Säännöksessä tarkoitettu palvelu voi olla kyseessä myös silloin, kun salauksen purkamiseen käytettävä tietokoneohjelma toimitetaan asiakkaalle tietoverkon välityksellä. Jos ohjelma toimitetaan fyysisellä alustalla (levyke, CD-levy), kyseessä on yleisölle tapahtuva purkuvälineen levittäminen. Merkitystä ei ole sillä, onko se, jolle asennus- tai purkupalvelu tuotetaan, yksityishenkilö vai yritys.

Hallituksen esityksessä rajataan myös palvelun käsitettä (HE 28/2004 vp s. 126):

"Myös teknisen suojauskeinojen poistamista tai kiertämistä koskevien ohjeiden tarjoaminen voi olla säännöksessä tarkoitettua salauksen purkupalvelua sellaisessa tapauksessa,

jossa salauksen kiertämisohjeiden antaminen tapahtuu esimerkiksi organisoidun tai kaupallisen palvelun puitteissa."

"Sinänsä pelkän tiedon antamisen siitä, miten suojauksen purkaminen tai kiertäminen tapahtuu, esimerkiksi sähköpostin välityksellä ystäväpiirille, lehtikirjoituksessa tai opetuksen yhteydessä, ei voida katsoa olevan purkupalvelun tarjoamista."

Korkeimman oikeuden ratkaisuja

Korkein oikeus ei ole käsitellyt aihetta aiemmassa ratkaisukäytännössään.

Tekijänoikeusneuvoston aikaisempia lausuntoja

Tekijänoikeusneuvosto ei ole käsitellyt aihetta aiemmassa ratkaisukäytännössään.

III. TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

1) Onko CSS (Content Scrambling System)-suojaus tekijänoikeuslain, joka pohjautuu tältä osin Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2001/29/EY ja vuoden 1996 WIPO-sopimukseen, tarkoittama tehokas tekninen toimenpide?

Tekijänoikeusneuvoston lähestymistapa

Tehokkaita teknisiä suojakeinoja koskeva määritelmä on luonteeltaan kehämäinen. Suoja on tehokas, jos se saavuttaa tavoitteensa. Jos se ei sitä saavuta, suoja ei ole lain tarkoittama suoja.⁹

Määrittelyn täsmentäminen on tarpeellista lain tulkinnan näkökulmasta. Tekijänoikeusneuvosto esittää sen vuoksi seuraavassa käsityksensä laintulkinnan kannalta relevanteista tehokkaan teknisen toimenpiteen kriteereistä.

Tietoisuus

Tehokkaan suojakeinon eräs piirre on se, että tekijä tai muu oikeudenhaltija asettamalla suojakeinon viestittää, että hän itse katsoo, että teosta voi käyttää vain rajoitetusti.¹⁰

⁹ Esim. KM 2002:5 s. 153: "Tekninen toimenpide on riittävän tehokas silloin, kun suojatarkoitus saavutetaan." IVIR-seurantaraportin tehokkuus -määritelmän kritiikkiä esim. s. 75, 176.

Tässä tapauksessa ei ole epäselvää, etteivätkö suojan purkuun osallistuneet henkilöt olisi olleet täysin tietoisia siitä että he purkavat tekijänoikeuden suojaksi oikeudenhaltijoiden (tai heidän edustajiensa tai siirronsaajiensa) toimesta tarkoituksella asetetun suojauksen vastoin näiden tahtoa. Tällöin direktiivin esitöissä mainittu "tietoisuuselementti" on olemassa riippumatta siitä, kuinka laajasti tai suppeasti tieto teknisen suojakeinon kiertoon tarvittavasta tekniikasta on saatavissa ja käytettävissä. Esimerkiksi vahingossa tapahtuneesta purkamisesta, josta puhutaan sekä direktiivin että Suomen tekijänoikeuslain muutoksen esitöissä tehokkuusarvioinnin osalta, ja joka siis ei ole rangaistavaa, ei tässä tapauksessa voi olla kyse.

Kiertämisen helppous ja yleisyys

Teknisen suojakeinon murtamiseen saatavan tiedon ja osaamisen suhteen on kiinnitettävä huomiota ei yksin siihen, onko teknisen suojauksen murtaminen ylipäätään mahdollista (näin voi olla) vaan myös siihen, tapahtuuko näin laajasti, jolloin suojakeinoa ei enää voitaisi pitää tehokkaana ja sen ohittaminen jopa vahingossa olisi mahdollista.

Käräjäoikeudessa esitetyn aineiston perusteella on ilmeistä, että teknisten suojakeinojen kiertämiseen tarvittava informaatio on saatavissa yleisistä tietoverkoista sinänsä helpoilla tavoilla. Tämä ei kuitenkaan vielä yksin anna riittävää kuvaa siitä, kuinka helppoa tai laajaa suojakeinojen kiertäminen tosiasiallisesti on.

Alioikeudessa käsiteltyihin asiakirjoihin liittyy kaksi A4-kokoista sivua tietokoneohjelmointikielillä kirjoitettuja käskyjä, jonka käskysarjan suorittamisen jälkeen suojaus poistuu. Tekijänoikeusneuvoston mielestä voidaan perustellusti kysyä, kuinka moni yksityishenkilö tosiasiallisesti osaisi nämä toimenpiteet suorittaa ilman huomattavaa perehtymistä ohjelmointiin ja tietokoneen toimintaan, käskysarjan sinänsä helposta saatavuudesta huolimatta? Tähän samaan ongelmaan viittaa myös toisen syytetyn edellä kerrottu lausuma alioikeudessa samoin kuin vastaajien kirjelmät.

Eri käyttöjärjestelmien väliset erot

Alioikeuden materiaalista ilmenee se, että käsillä oleva ongelma liittyy nimenomaan Linux-käyttöjärjestelmään. Vastaajien mukaan suojauksen ohittamiseen kykenevä ominaisuus on käytettävissä useammilla käyttöjärjestelmillä. On toisin sanoen mahdollista, että esimerkiksi

¹⁰ Kts. KM 2002:5 s. 62 edellä: "Säännöksellä on tarkoitus turvata omaisuuden suoja, jonka olisi digitaalisessa ympäristössä oltava yhtä hyvä kuin analogisessa ympäristössä." Ei voida ajatella analogisessa ympäristössä, että huononkaan lukon murtaminen olisi luvallista.

Windowsin käyttäjä voi itse tietämättään avata CSS-suojauksen, mutta Linuxin käyttäjä saattaa joutua tekemään sarjan tietoteknisiä asiantuntemusta edellyttäviä toimia päästäkseen samaan lopputulokseen.

Muiden käyttöjärjestelmien osalta on kuitenkin otettava huomioon, että niissä toimivan CSS-suojauksen avaavan ohjelman toiminta saattaa olla oikeudenhaltijoiden asianmukaisesti lisensoimaa, mikä seikka on otettava huomioon tehokkuutta arvioitaessa. Tähän viitataan teknisen lausunnon sivulla 8, jonka mukaan "viime aikoihin saakka kaikki CSS-lisensioidut ohjelmatoteutukset on suunniteltu toimimaan Microsoft Windows- tai Apple -käyttöjärjestelmissä". Kyse ei näiden käyttöjärjestelmien osalta siten ole niin sanotusta hakkeroinnista vaan avaavan ohjelman luvallisesta käytöstä. Teknisestä lausunnosta ilmenee lisäksi, että lisenssejä on myönnetty myös Linux-käyttöjärjestelmässä toimiville dvd-soitinohjelmistototeutuksille (tekninen lausunto s. 8).

Lisensiointi ja se, missä laajuudessa lisensiointi on tapahtunut, on asiassa vaikuttava tekijä. Samoin jos lisensiointi muiden käyttöjärjestelmien osalta on esimerkiksi tapahtunut toiminnallisesti suppeampana (esimerkiksi ainoastaan mahdollistamaan asianmukaisesti hankitun dvd:n yksityistä käyttöä tietokoneella) kuin missä laajuudessa jutun vastaajat ovat purkuohjelmaa käyttäneet ja välittäneet yleisölle, johtaa vertaaminen muihin käyttöjärjestelmiin virheelliseen johtopäätökseen CSS-suojausjärjestelmän tehottomuudesta.

Tekijänoikeusneuvosto ei käsittele enemmän tätä lähinnä mahdollisessa tulevassa oikeudenkäynnissä selvitettävää näyttökysymystä mutta korostaa sen tärkeyttä.

Yhteenveto

Tekijänoikeusneuvosto toteaa edellä olevan tarkastelun perusteella, ettei voida pitää todennäköisenä, että CSS-suojauksen kierto ohjelmointitoimenpitein olisi tavanomaista toimintaa kuluttajien keskuudessa saati että se näin toimien voisi tapahtua jopa vahingossa. Vaikuttaa lisäksi ilmeiseltä, että eräissä muissa laajalti käytetyissä käyttöjärjestelmissä kuin Linuxissa CSS-suojauksen avaaminen on kuluttajan automaattisesti hyödynnettävissä asianmukaisen lisensioinnin perusteella. Lisäksi teknisen lausunnon mukaan lisenssejä on jossain laajuudessa myönnetty myös Linux-käyttöjärjestelmässä toimiville ohjelmistosovelluksille. Tällöin käytön yleisyys ja suojaustoimenpiteen tehokkuus tulee arvioitavaksi myös tämän seikan ja erityisesti mahdollisten lisenssiehtojen valossa.

2) *Täyttääkö vastaajien menettely 50 b §:n jonkin tai useamman tunnusmerkistön kielletyn kriteerin. Jos täyttää, mitkä kriteerit täyttyvät?*

TekijäL 50 b §:n tulkinta on riippuvainen edellä kerrotulla tavalla siitä, onko kyseessä "tehokas" tekninen toimenpide. Lainkohdan lopullinen tulkinta edellyttää siten tässä tapauksessa kysymyksen 1) ratkaisua.

Mikäli kyseessä on tehokas tekninen toimenpide, ei sen kiertämiseksi tai kiertämisen helpottamiseksi saa valmistaa laitetta, tuotetta tai sen osaa. Syyttäjän teonkuvauksessa mainitaan, että MM on valmistanut tällaiseen toimintaan kykenevän tietokoneohjelman. Hallituksen esityksessä (HE 28/2004 vp s. 126) mainitaan nimenomaisesti tietokoneohjelma esimerkkinä tällaisesta tuotteesta.

Valmistaminen

Asiassa on viitattu siihen, että vastaajat ovat valmistaneet ohjelman käyttääkseen laillisesti hankkimaansa DVD-levyä asianmukaisella tavalla. Tämä on edellyttänyt CSS-suojan murtamista Linux-käyttöjärjestelmässä.

TekijäL 50 b §:n perustelujen mukaan valmistamisella on tarkoitettu lähinnä valmistamista muuhun (infosoc -direktiivi art. 6 (2): "manufacture") kuin omaan käyttöön (HE 28/2004 vp s. 125).

Syyttäjän teonkuvauksen mukaan MM on laatinut kiertoön käytetyn tietokoneohjelman KK:n pyynnöstä. Purkuohjelma on valmistettu yleisön saataviin saattamiseksi ja siten vastoin TekijäL 50 b §:ää.

Tekijänoikeusneuvosto ei ota enemmälti kantaa ensisijaisesti näyttökysymyksenä pidettävään tekijä- ja osallisuusarvioon.

Levittäminen yleisölle

Mikäli kyseessä on tehokas tekninen toimenpide, ei sen kiertämiseksi tai kiertämisen helpottamiseksi valmistettua tuotetta saa levittää eikä kiertämisen mahdollistavia tai sitä helpottavia palveluja saa tarjota.

Teonkuvauksen mukaan kumpikin vastaajista on osallistunut siihen, että ohjelma on tietoverkon välityksellä saatettu yleisön saataviin. Kyseessä ei kuitenkaan ole TekijäL 50 b §:n tarkoittamasta levittämisestä, joka koskee fyysistä kappaletta, vaan tehokkaan teknisen toimenpiteen kiertämisen mahdollistavan tai sitä helpottavan palvelun tarjoamisesta.

TekijäL 50 b § 2 mom.

Tässä tapauksessa ei ole kyse sellaisesta palvelun markkinoimisesta, mainostamisesta tai kaupan pitämisestä, jota laissa tarkoitetaan. TekijäL 50 b §:n 2 mom. 1 kohta ei tässä tapauksessa sovellu.

Sen sijaan TekijäL 50 b §:n 2 mom:n kohtien 2 ("joiden tarkoituksella tai käytöllä on tehokkaan teknisen toimenpiteen kiertämisen lisäksi vain vähäistä muuta kaupallista merkitystä") ja 3 mukaiset määritelmät ("jotka on pääasiallisesti suunniteltu, tuotettu, mukautettu tai toteutettu siten, että niiden tarkoituksena on mahdollistaa tämän lain mukaan suojattuja teoksia suojaavien tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertäminen tai helpottaa sitä") ilmeisesti täytyvät mikäli kyseessä on tehokas tekninen toimenpide.

Yhteenveto

Näin ollen tekijänoikeusneuvosto katsoo, teknisen toimenpiteen tehokkuuteen liittyvällä yllämainitulla varauksella (vastaus kysymykseen 1), että toiminta näyttää täyttävän edellä mainitun tavoin TekijäL 50b §:n sanamuodon. Lopullinen arvio tekijyydestä tai osallisuudesta jää mahdollisen tulevan tuomioistuinkäsittelyn varaan.

Muuta asiassa esitettyä

Vastaajat ovat vedonneet sitaattioikeuteen (TekijäL 22 §; vastaajien kirjelmä s. 4). Sitatitioikeuden käyttäminen ei heidän mukaansa ole mahdollista, jos teosta ei ole saatavilla johtuen teknisistä suojakeinoista. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että sitaattioikeudella ei tarkoiteta subjektiivista oikeutta saada teos vastikkeetta haltuun sitaattioikeuden käyttöä varten.

Vastaajat vetosivat alioikeudessa siihen, että syyttäjä pyrkii rajoittamaan heidän ja muiden suojausmenetelmiä koskevaan keskusteluun osallistuvien sananvapautta. Tältä osin tekijänoikeusneuvosto viittaa HE 28/2004 vp s. 126 lausumaan, jolla tavanomainen keskustelu on siirretty pois purkupalvelun käsitteen piiristä:

"Sinänsä pelkän tiedon antamisen siitä, miten suojauksen purkaminen tai kiertäminen tapahtuu, esimerkiksi sähköpostin välityksellä ystäväpiirille, lehtikirjoituksessa tai opetuksen yhteydessä, ei voida katsoa olevan purkupalvelun tarjoamista."

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeuslaki ei rajoita vapaata mielipiteenvaihtoa tekijänoikeuslain epäkohdista tai teknisiä suojakeinoja koskevan sääntelyn puutteista.

Johtopäätös

Tekijänoikeusneuvosto on edellä tehtävänsä mukaisesti pitäytynyt tekijänoikeuslain ja sen taustalla olevan Euroopan yhteisön (2001/29/EY) direktiivin tulkintaa koskeviin seikkoihin. Asiaan liittyvien tosiseikkojen arvioiminen ja näytön harkinta jäävät ensi vaiheessa hakijana olevalle

jutun syyttäjälle ja myöhemmin mahdollista valitusta käsittelevälle tuomioistuimelle.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Mikko Huuskonen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Arto Alaspää, Martti Heikkilä, Tuula Hämäläinen, Satu Kangas, Marianne Leskinen, Kirsi-Marja Okkonen, Tytti Peltonen, Pekka Pulkkinen, Maria E. Rehbinder, Risto Ryti, Tommi Saarikivi, Katariina Sorvari, Markku Uotila, Martti Virtanen ja Ahti Vänttinen.